

Ett väl fungerande kabelnät är viktigt i datasamhället. Rätten att dra kablar är i princip fri. Men vem har möjlighet att konkurrera med televerket?

TELEVERKET – en skyddad sektor?

Uppmärksamheten kring vårt kanske mest besvärande monopol har på senare tid svängt. Tidigare har det mest rört telefoni och data, nu är det även kabel-TV. Inte minst Sveriges Radio har, något avundsjukt, undrat över motiven bakom televerkets kraftiga kabelutbyggnad. Varför satsas så stora belopp? undrar den liberale dataexperten Tomas Ohlin i artikeln.

T

eleverket bygger nu kablar för fullt. Här gäller det att komma först. Man använder sin med skattemedel uppbyggda ekonomiska tyngd. "Anlita televerket för att få alltfler TV-program" – heter det i helsidesannonserna. Det sägs också att med televerkets kablar följer ett "basutbud" av TV-program gratis. Om det nu är så, vem ska då betala – telefonabonenterna? Annonserna är symptomatiska – televerket ägnar på olika sätt alltmer resurser på utveckling av informationsinnehåll, och inte bara på kommunikation.

Nå, hur mycket kabel-TV vill vi ha? Satellitsändningar finns redan i dag. En förutsättning för kabel-TV är då naturligtvis kablar som står i kontakt med olika programkällor. Det står i Sverige envar fritt att lägga ut kablar. Men det är få förutom televerket som har råd, för det är dyrt. Kabelföretag borde också rimligen genomföra lokala undersökningar om efterfrågan, av hänsyn till tittarna. Inte minst rör detta förstås storkonsumenterna – barnen. Kommunalt samråd borde också vara självklart. Genomför televerket konsekvent sådana undersökningar?

Hemligheter?

Den utställning om kabel-TV som öppnades den 15 april på Inforum i Stockholm tar upp detta. Man vågar där ställa frågor. I detta fall står ett antal statliga verk och organisationer bakom. Men televerket drog sig ur, dagen före öppnandet. Man ville inte visa upp sina egna kabelplaner!

Vem ska bygga själva kabelsystemen? Det finns olika entreprenörer, men konkurrensituationen är alltså svår. Televerket har ett enormt förspång, i kraft av sin ekonomiska tyngd. En bättre balans på leverantörsidan borde eftersträvas.

Televerket har vidare nästan undantagslöst utformat sina kabelsystem i fastigheter i "trädförm" (sk kaskad). Detta är en sorts kollektivanslutning, för det innebär att alla hyresgäster i fastigheten måste betala för samma programkanaler, antingen de vill eller inte. Det är knappast att ta vederbörlig hänsyn till en varierad efterfrågan. Det är dessutom kortsynt, för det innebär det att man senare sannolikt måste bygga om kablarna, när nya teletjänster (larm, nödhjälp etc) blir aktuella.

Konkurrens

Den nya myndighet som har att ge tillstånd till kabelutbyggnad, heter Kabelnämnden. Dess mandat medför uppenbara svårigheter att se till helheten i regionernas kabelsystem. Det vore tex intressant om nämnden genom särskilt aktiv informations-spridning kunde verka för en praktiskt fungerande kabelkonkurrens.

Det finns också andra nät. Vad händer kring telenäten för telefoni och dataöverföring?

Televerket ska enligt riksdagens beslut våren 1985 tillhandahålla "säkra telekommunikationer med god kvalitet och till lågt pris – med sociala och regionalpolitiska hänsyn". Det är utan tvekan dess telenät som är ursprunget till detta uttalande. Men utvidgningar har tillkommit.

Ett exempel rör forskningen på teleområdet. Enligt regeringens förslag tilldelades verket "sektoransvar för teleforskning". Detta begrepp var och är odefinierat. Man kan i det läsa in vad man vill. Inom detta "område" ska nu televerket både administrera och själv utföra forskning. Forsknings-Sverige förväntar sig.

Även administrativt är detta beslut märkligt. Vi har i vårt land forskningsråd som administrerar statligt stödd forskning, inte affärsdrivande verk. Om regeringen vill ändra detta borde de organisatoriska konsekvenserna först utredas. Men så blev det nu inte, kommunikationsministern delade utan analys ut det nya begreppet "teleforskningsansvar" till televerket. Andra forskningsråd, universitet och högskolor – och naturligtvis forskarna själva – blir nu plötsligt hänvisade till att samverka med televerket. Verkets makt och inflytande förstärks. Det är så enkelt att låna upp några hundra miljoner från sitt eget finansieringsbolag. Det är ju inte alla som har sådana.

I konsekvens med detta intressanta beslut borde kanske Statens Järnvägar ta över stora delar av trafikforskningen, Vattenfall administrera energiforskningen, och Luftfartsverket utveckla nya flygssystem?

Snabb expansion

Televerket tolkar nymornat sin nya roll generöst. Efter den julafton som riksdagsbeslutet innebar har man utvecklat en kraftig expansion. Forskare anställs, rader av projekt inleds.

Nya produkter dyker upp i telebutikerna. Persondatorer med tillbehör för kontorsautomation syns i skyltfönstren. Man kan köpa hemdatorer för lekar och spel, och vanliga kontorshjälpmedel. Televerket producerar nya kartor, tex över Stockholm, och framställer för uthyrning bla utbildningsvideogram av olika slag. På flera håll erbjuder man konferenslokaler, med restaurangservice. Det har antytts att telebutikerna ska börja sälja TV-apparater.

När erbjuder televerket sina kunder charterflyg och lyxkryssningar, med "utbildning" om telekommunikation en timme om dagen?

Televerket bygger nu ut datanät med

kapacitet för höghastighetsöverföring, trots att efterfrågan på sådan är ringa. I allt fler länder börjar man nu på allvar se över hur mycket sådana markbundna nät för högdataöverföring som verkligen behövs den närmaste tioårsperioden. Men televerket går på i ullstrumporna, det gäller att ta för sig i tid.

Märklig marknadsföring

Teleobligationerna har tydligen framgång. Nära 2,5 miljarder kr har hittills tecknats. Detta är intressant. Förmodligen beror det på att televerket inte informerar om vad saken gäller. Obligationerna saluförs med slogans som ger intryck av att satsningar på "informationssamhället" skulle vara liktydigt med att investera i televerket! Detta är ju minst sagt märkligt.

Televerket som givits socialt och regionalpolitiskt ansvar, som har sin svårörlighet, sin politiska medvetenhet, och sin begränsade erfarenhet kring många viktiga datortillämpningar. Man är helt enkelt illa skickad att snabbt anpassa sig med den flexibilitet som mågna dataindustriella projekt kräver. Och televerket tar dessutom ofta taktiska hänsyn. Detta framgick inte minst när verket ställde sig avvisande till tankarna i den viktiga trepartimotionen om telefrågor i riksdagen förra året.

Att köpa teleobligationer idag kan jämföras med att ge direkta bidrag till den nuvarande regeringens industripolitik. Det framgår tyvärr inte i de storannonser om teleobligationer som televerket betalar med pengar som härrör från våra skattemedel.

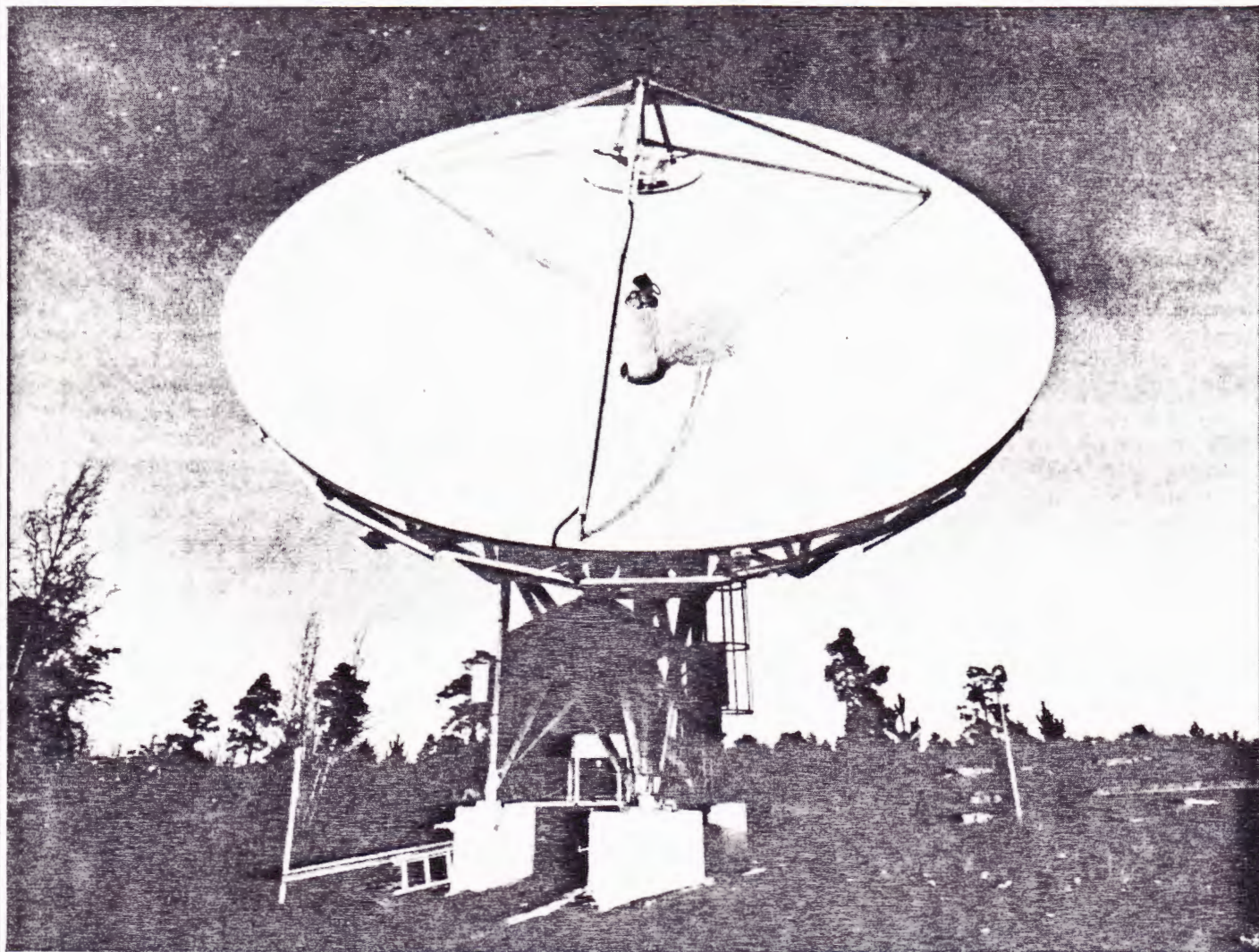
Storebrors samhälle

Vår tid är en tid av förändring. Att satsa på informationssamhället innebär att satsa på framtida datatillämpningar och på avancerad industri. Sådana satsningar tangerar nu alltfler samhällsområden. Snart är hela vårt samhällsliv berört av datasystem som använder telekommunikation. Det måste vara olämpligt om en enda part dominerar den utvecklingen. Då är vi snart inne i det verkliga storebrorssamhället.

Idag ökar televerkets inflytande. Man är dels uppköpare, och dels potentiell kund. Man köper inte bara in produkter utan också hela företaget. Ett av de senare områdena rör "artificiell intelligens". Detta omfattar utveckling av avancerade dataprogram för intelligent styrning av olika tekniska och administrativa system. Är detta något för en myndighet med affärsverksamhet? Vill man bli en ny leverantör av framtidsdatorer på marknaden?

I denna kraftiga expansion får vår producerande industri det allt svårare att hålla emot, när man blir beroende av marknads-samverkan med televerket.

Nya parter ställer emellertid frågor om televerkets framfart. Andra myndigheter

är bekymrade. Ska televerket ohämmat kunna göra miljonsatsningar på osäkra projekt medan andra parter inte har bröd för dagen? För de flesta myndigheter är det numera nedskärningar. Men inte för televerket. Så här formulerar sig regeringen våren 1986:

"den av televerket föreslagna omfattningen av investeringarna, som är betydligt större än i föregående treårsplan, bör godkännas, liksom inriktningen av investeringarna".

Det är carte blanche, fritt fram.

Boskillnad

I ett socialt medvetet marknadssamhälle bör man kunna skilja mellan ansvar för själva telenäten och för de tjänster som använder näten. Det är naturligtvis fundamentalt att vi i landet får tillgång till välfungerande och heltäckande telenät. Det är en social grundtrygghet. Näten behövs för vår industriella expansion och för vår sociala service. Det ska finnas bra och effektiva förutsättningar för datakontakter över hela landet. Men det förutsätter en konkurrens på byggsidan, och öppna kanaler för inflytande. Olika nätformer bör mätas mot varandra: kabelsystem, fibrer, radiolänkar, satellitkontakter m.m. Teknik och kostnader bör jämföras, för att nå fram till bra system.

På dataområdet är det inte bara det **legala** telemonopolet (på modemer och växlar) som måste bort. Man måste också tillåta företag att vidareföra tjänster på av televerket hyrda telelinjer.

Televerkets **ekonomiska** monopol blir dessutom alltmer besvärande.

Det är inte sannolikt att nya kommunikationsmöjligheter på ett tillfredsställande sätt när alla berörda, blir till verkliga **rättigheter**, om de tillhandahålls av en enda part. Monopol har alltid varit tröga och svåra att komma till tals med. I informationssamhället är telenäten det fundamentala av allt, de är vägnäten, som blir förutsättningar för snart nog alla typer av kontakter. Dessa nät är förvaltare av våra kontaktmöjligheter, de är själen i systemet. På dem bygger en stor del av vår service, vår kultur, vår yttrandefrihet. Om vi alla ska känna att vi lever i öppna landskap, där vi kan saluföra våra åsikter, där någon lyssnar och där vi kan lyssna på vad vi vill – då måste vi ha alternativ. Vi vill slippa fråga Makten och Byråkratin om lov.

Sverige förvänar

I de flesta andra länder har man numera reformerat telefrågorna, formulerat ansva-

TV-sändningar från satelliter kan tas ner med parabolantennor och distribueras till hushållen över kabelnät. Men är det rätt att kollektivt ansluta även dem som inte vill se satellitprogrammen?

ren, och bli gjort en uppdelning mellan telemyndighet och tjänstemarknad. Allt fler förvänar sig över att Sverige som annars anses socialt medvetet, bli kring yttrandefrihet och offentlighet, fortfarande saknar en verklig telepolitik.

Den nya telepolitiken måste utgå från att telekommunikation inte är televerkets ensak. Ett telemoraliskt minimum innebär ett större ansvar än så. Informations-samhället bör vara ett samhälle i balans, där flera parter kan göra sina röster hörda.

Frågan hur yttrandefrihet praktiskt ter sig i informations-samhället är särskilt intressant. Här finns nya former för att ge sin mening till känna. Det finns också nya distributionsformer, via lokal kabel-TV, via närradio och när-TV, och via videotext m.m. Av dessa ger den sistnämnda särskilt spännande möjligheter. Till detta ska jag återkomma i en kommande artikel. ■